

Llywodraeth Cymru
Dogfen Ymgynghori

Canllawiau Cwricwlwm i Gymru Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg (RVE)

Dyddiad cyhoeddi: 21 Mai 2021
Camau i'w cymryd: 16 Gorffennaf 2021

Canllawiau Cwricwlwm i Gymru iaith Crefydd, gwerthoedd a moeseg (RVE)

Cyhoeddwyd Fframwaith Cwricwlwm i Gymru ar 28 Ionawr 2020. Cyn ei gyhoeddi, roedd y Fframwaith yn destun ymgynghoriad eang a helaeth. Roedd yr adborth a gafwyd yn dangos pa ganllawiau penodol, ychwanegol y byddai eu hangen ar ysgolion a lleoliadau er mwyn cynllunio a gwireddu eu cwricwlwm yn llwyddiannus. Ymrwymodd Llywodraeth Cymru i gyhoeddi:

- canllawiau ar gyfer crefydd, gwerthoedd a moeseg
- canllawiau ar gyfer addysg cydberthynas a rhywioldeb
- canllawiau ar gyfer gyrfaedd a phrofiadau sy'n gysylltiedig â gwaith
- canllawiau i gefnogi ymarferwyr sy'n gweithio gyda dysgwyr ar ddechrau'r continwwm dysgu
- fframwaith cwricwlwm ac asesu i'w fabwysiadu gan leoliadau meithrin nas cynhelir a ariennir
- canllawiau ar ddatblygu cwricwlwm ar gyfer y rhai sy'n gyfrifol am addysg heblaw yn yr ysgol
- canllawiau ar gyfer Iaith Arwyddion Prydain.

Mae'r cam adborth hwn yn croesawu eich barn ar ganllawiau ychwanegol Cwricwlwm i Gymru sydd wedi'u datblygu ar gyfer RVE.

Mae'r canllaw drafft wedi'i ddatblygu gan ymarferwyr trwy broses o gyd-adeiladu sydd wedi'i gefnogi gan arbenigwyr eraill. Mae'r cam adborth hwn yn rhan o'r broses gyd-adeiladu. Mae'n rhoi cyfle i'r holl ymarferwyr a rhanddeiliaid eraill gynnig mewnbwn a fydd yn cefnogi datblygiad pellach y canllawiau.

Bydd y cam adborth hwn yn dod i ben ar 16 Gorffennaf 2021, ac ar ôl hynny bydd yr holl ymatebion yn cael eu hystyried a'u dadansoddi'n annibynnol a chan ymarferwyr ac eraill yn y gweithgorau. Yna bydd y canllawiau drafft yn cael eu mireinio mewn ymateb i'r adborth a bydd yn rhan o ddiweddariad i Fframwaith Cwricwlwm Cymru yn hydref 2021, i'w ddefnyddio gan ysgolion a lleoliadau fel offeryn ar gyfer cynllunio, dylunio a gweithredu cwricwlwm.

Derbynnir yn ddiolchgar eich holl adborth.

Sut i ymateb

Dylid e-bostio/postio ymatebion i'r ymgynghoriad hwn i'r cyfeiriad isod i gyrraedd erbyn **16 Gorffennaf 2021** fan hwyraf.

Rhagor o wybodaeth a dogfennau cysylltiedig

Gellir gwneud cais am fersiynau o'r ddogfen hon mewn print bras, mewn Braille neu mewn ieithoedd eraill.

Mae canllawiau Cwricwlwm i Gymru ar gael ar:
<https://hwb.gov.wales/cwricwlwm-i-gymru>

Mae fersiwn hawdd ei ddarllen ar gael ar:
<https://hwb.gov.wales/cwricwlwm-i-gymru/cwricwlwm-newydd-yng-nghymru-hawdd-ei-ddeall/>

Mae canllaw ar gyfer plant, pobl ifanc a theuluoedd ar gael ar:
<https://hwb.gov.wales/cwricwlwm-i-gymru/cwricwlwm-newydd-yng-nghymru-canllaw-ar-gyfer-plant-pobl-ifanc-a-theuluoedd/>

Mae'r dogfennau ymgynghori ar gael o wefan Llywodraeth Cymru yn llyw.cymru/ymgyngoriadau

Manylion cysylltu

I gael rhagor o wybodaeth:

Uned Gwireddu'r Cwricwlwm
Is-adran Cwricwlwm ac Aseu
Y Gyfarwyddiaeth Addysg
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
Caerdydd
CF10 3NQ

e-bost: cwricwlwmigymru@llyw.cymru

@LIC_Addysg

Facebook/AddysgCymru

Rheoliad Diogelu Data Cyffredinol

Llywodraeth Cymru fydd y rheolydd data ar gyfer unrhyw ddata personol a ddarperir gennych wrth ichi ymateb i'r ymgynghoriad. Mae gan Weinidogion Cymru bwerau statudol y byddant yn dibynnu arnynt i brosesu'r data personol hyn a fydd yn eu galluogi i wneud penderfyniadau cytbwys ynghylch sut y maent yn cyflawni eu swyddogaethau cyhoeddus. Bydd unrhyw ymateb a anfonwch atom yn cael ei weld yn llawn gan staff Llywodraeth Cymru sy'n gweithio ar y materion y mae'r ymgynghoriad hwn yn ymwneud â nhw neu sy'n cynllunio ymgynghoriadau ar gyfer y dyfodol. Pan fo Llywodraeth Cymru yn cynnal dadansoddiad pellach o'r ymatebion i ymgynghoriad, gall trydydd parti achrededig (e.e. sefydliad ymchwil neu gwmni ymgynghori) gael ei gomisiynu i wneud y gwaith hwn. Ymgwymerir â gwaith o'r fath dim ond o dan contract. Mae telerau ac amodau safonol Llywodraeth Cymru ar gyfer contractau o'r fath yn nodi gofynion caeth ar gyfer prosesu a cadw data personol yn ddiogel.

Er mwyn dangos bod yr ymgynghoriad wedi'i gynnal yn briodol, mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu cyhoeddi crynodeb o'r ymatebion i'r ddogfen hon. Mae'n bosibl hefyd y byddwn yn cyhoeddi'r ymatebion yn llawn. Fel arfer, bydd enw a chyfeiriad (neu ran o gyfeiriad) yr unigolyn neu'r sefydliad a anfonodd yr ymateb yn cael eu cyhoeddi gyda'r ymateb. Os nad ydych yn dymuno i'ch enw a'ch cyfeiriad gael eu cyhoeddi, rhowch wybod inni yn ysgrifenedig wrth anfon eich ymateb. Byddwn wedyn yn cuddio'ch manylion cyn cyhoeddi'ch ymateb.

Dylech hefyd fod yn ymwybodol o'n cyfrifoldebau o dan ddeddfwriaeth Rhyddid Gwybodaeth.

Os caiff eich manylion chi eu cyhoeddi fel rhan o'r ymateb i'r ymgynghoriad, caiff yr adroddiadau hyn eu cadw am gyfnod amhenodol. Ni fydd gweddill eich data a gedwir fel arall gan Lywodraeth Cymru yn cael eu cadw am fwy na thair blynedd.

Eich hawliau

O dan y ddeddfwriaeth diogelu data, mae gennych yr hawl:

- i wybod am y data personol a gedwir amdanoch chi a'u gweld
- i'w gwneud yn ofynnol inni gywiro gwallau yn y data hynny
- (o dan rai amgylchiadau) i wrthwynebu neu gyfyngu ar brosesu'r data
- (o dan rai amgylchiadau) i'ch data gael eu 'dileu'
- (o dan rai amgylchiadau) i gludadwyedd data
- i gyflwyno cwyn i Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth (SCG), ein rheoleiddiwr annibynnol ar gyfer diogelu data.

I gael rhagor o fanylion am yr wybodaeth y mae Llywodraeth Cymru yn ei chadw ac am y defnydd a wneir ohoni, neu os ydych am arfer eich hawliau o dan y Rheoliad Diogelu Data Cyffredinol, gweler y manylion cyswllt isod:
Y Swyddog Diogelu Data:
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
Caerdydd, CF10 3NQ
e-bost: Data.ProtectionOfficer@llyw.cymru

Dyma fanylion cyswllt Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth:
Wycliffe House
Water Lane
Wilmslow
Cheshire
SK9 5AF

Ffôn: 01625 545 745 neu
0303 123 1113
Gwefan: <https://ico.org.uk/>

Canllawiau Cwricwlwm i Gymru Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg (RVE)

Dyma'r canllawiau drafft yr ydym yn gwahodd adborth arnynt.

1. Cyflwyniad

Bydd Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg yn ofyniad statudol o fewn Cwricwlwm i Gymru i bob dysgwr rhwng 3 a 16 oed.

Mae'r canllawiau ar Grefydd, Gwerthoedd a Moeseg yn statudol a chânt eu cyhoeddi o dan adran 71 o'r Ddeddf Cwricwlwm ac Asesu (Cymru) ("y Ddeddf") a bwriedir iddynt helpu'r rhai sy'n gyfrifol o dan y Ddeddf am gynllunio'r maes llafur ar gyfer Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg fel rhan o gwricwlwm yr ysgol.

Cynulleidfa

Bydd yn rhaid i'r canlynol ystyried y canllawiau wrth gynllunio maes llafur ar gyfer Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg:

- (a) pennaeth ysgol a gynhelir neu ysgol feithrin a gynhelir
- (b) corff llywodraethu ysgol a gynhelir neu ysgol feithrin a gynhelir
- (c) darparwr addysg feithrin a ariennir nas cynhelir
- (ch) yr athro sy'n gyfrifol am uned cyfeirio disgyblion
- (d) pwyllgor rheoli uned cyfeirio disgyblion
- (e) person sy'n darparu addysgu a dysgu i blentyn, heblaw mewn ysgol a gynhelir, ysgol feithrin a gynhelir neu uned cyfeirio disgyblion, yn rhinwedd trefniadau a wnaed o dan adran 19A o Ddeddf Addysg 1996. (t. 56)
- (g) awdurdod lleol yng Nghymru.

Rhaid i'r personau/cyrff a nodir uchod sy'n gyfrifol am gynllunio maes llafur lleoliad ar gyfer Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg ddarllen ac ystyried y canllawiau wrth gynllunio elfen Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg cwricwlwm ysgol yn unol â Ddeddf Cwricwlwm ac Asesu (Cymru) 2021.

Mae'r canllawiau hyn wedi'u bwriadu ar gyfer awdurdod lleol pan fydd yn cyflawni ei swyddogaethau o dan yr adran honno wrth fabwysiadu maes llafur cytunedig. Rhaid i awdurdodau lleol ystyried y canllawiau hyn yn unol ag adran 375A (8) o Ddeddf Addysg 1996.

Mae'r canllawiau hyn hefyd wedi'u bwriadu ar gyfer Cynghorau Ymgynghorol Sefydlog ar addysg grefyddol (CYSau) yn unol ag adran 391 (11) o Ddeddf Addysg 1996. Felly, rhaid i bob CYS ystyried y canllawiau hyn wrth gyflawni ei swyddogaethau mewn perthynas â chynghori awdurdod lleol ynghylch Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg.

Mae'r canllawiau wedi'u bwriadu ar gyfer y rhai sy'n gyfrifol am baratoi maes llafur cytunedig, sef:

- yr awdurdod lleol
- Cynhadledd y Maes Llafur Cytunedig

- y corff o bersonau a sefydlwyd gan Weinidogion Cymru o dan baragraff 12 o Atodlen 31 i Ddeddf Addysg 1996 i baratoi maes llafur cytunedig pan na lwyddodd y Gynhadledd i wneud hynny.

Yn unol â pharagraff 14A o Atodlen 31 i Ddeddf 1996, rhaid i'r cyrff hynny ystyried y canllawiau hyn.

Gall y canllawiau hefyd fod yn ddefnyddiol i ymarferwyr, consortia rhanbarthol, cyrff dyfarnu, Estyn, undebau athrawon, sefydliadau crefyddol, rhieni a chyrff eraill yng Nghymru sydd â diddordeb mewn Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg. Nid oes rhaid i'r cyrff hyn ystyried y canllawiau ond gall fod yn ddefnyddiol ac yn addysgiadol iddynt gyfeirio atynt er mwyn deall cynnwys maes llafur lleoliad penodol ar gyfer Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg yn well.

O 2022 ymlaen, caiff addysg grefyddol ei hailenwi'n 'Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg' er mwyn adlewyrchu cwmpas eang y pwnc yn fwy cywir mewn perthynas â'i ofyniad plwraliaethol a'i safle o fewn Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau.

Caiff dysgwyr gyfleoedd i archwilio holl gysyniadau Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg drwy amrywiaeth o lensys, a byddant yn ystyried pwysigrwydd y berthynas rhwng Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg ac agweddau eraill ar fywyd, cymdeithas a'r byd. Bydd deall y cysyniad o grefydd yn galluogi dysgwyr i feithrin dealltwriaeth gyflawn o grefydd, ac arwyddocâd y gwahanol ffyrdd o'i diffinio.

Nid oes a wnelo Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg yn y cwricwlwm â gwneud dysgwyr yn grefyddol neu'n ddigrefydd; felly, rhaid i'r ffordd y caiff y pwnc ei addysgu hyrwyddo bod yn agored ac yn ddiuedd a pharch at eraill drwy ddull gwrthrychol, beirniadol a plwraliaethol.

2. Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg a deddfwriaeth

Deddf Cwricwlwm ac Asesu (Cymru)

Maes llafur y cytunwyd arno'n lleol

Mae maes llafur cytunedig yn pennu'r hyn yr argymhellir ei addysgu ym maes Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg o fewn awdurdod lleol, a dylid ei adolygu o bryd i'w gilydd ac yn sicr o fewn pum mlynedd i'r dyddiad y cafodd ei fabwysiadu ddiwethaf neu y penderfynwyd ddiwethaf y byddai'r maes llafur cyfredol yn parhau. Mae dyletswydd gyfreithiol ar bob awdurdod lleol i gynnal cynhadledd maes llafur cytunedig er mwyn adolygu'r maes llafur ac argymell maes llafur priodol i'r awdurdod lleol er mwyn iddo ei fabwysiadu. Bydd angen sicrhau y caiff Cwricwlwm i Gymru a'r canllawiau ategol ar Grefydd, Gwerthoedd a Moeseg eu hystyried wrth argymell maes llafur cytunedig i awdurdod lleol ei fabwysiadu.

Ar ôl cytuno ar hyn, bydd yn ofynnol i bob ysgol a lleoliad a gynhelir ystyried y maes llafur cytunedig, gan gynnwys pob ysgol sydd â chymeriad crefyddol, wrth gynllunio elfen maes llafur cytunedig eu darpariaeth Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg.

Mae'r Ddeddf yn mewnosod adran newydd i Gymru yn unig, sef adran 375A, yn Neddf Addysg 1996. Mae adran 375A o Ddeddf 1996 yn nodi ei bod yn rhaid i awdurdod lleol fabwysiadu maes/meysydd llafur cytunedig ar gyfer ei ardal sy'n bodloni'r amodau canlynol:

- rhaid iddo/iddynt adlewyrchu'r ffaith mai traddodiadau Cristnogol yw'r traddodiadau crefyddol yng Nghymru yn bennaf, gan ystyried ar yr un pryd ddysgeidiaeth ac arferion y prif grefyddau eraill a gynrychiolir yng Nghymru;
- rhaid iddo/iddynt hefyd adlewyrchu'r ffaith bod gan bobl yng Nghymru amrywiaeth o argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol

Mae'r Ddeddf hefyd yn nodi bod y cyfeiriad at argyhoeddiadau athronyddol yn golygu argyhoeddiadau athronyddol o fewn ystyr Erthygl 2 Protocol 1 i'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol ("E2P1").

Ystyr crefydd:

Fel y nodwyd uchod, mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i elfen Maes Llafur Cytunedig Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg gael ei chynllunio i gynnwys elfen orfodol Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg. Eglurir ystyr hynny yn adran 390A o Ddeddf 1996 sy'n cyfeirio at draddodiadau crefyddol. Yn gryno, rhaid cynnwys amrywiaeth o grefyddau gwahanol. Yn y cyd-destun hwn, rhoddir i'r term "crefydd" yn y cyd-destun hwn ei ystyr gonfensiynol neu gyffredin fel y'i deallir fel arfer. Ystyriwn fod gan grefydd y nodweddiad canlynol:

- mae'r dilynwyr yn credu mewn bod goruchaf (mae'r cysyniad o fod goruchaf yn cynnwys y cysyniad hirsefydlog o un Duw Cristnogol, ond nid yw wedi'i gyfyngu i hynny);
- mae'r dilynwyr yn addoli'r bod goruchaf hwnnw, hynny yw maent yn cymryd rhan mewn gweithredoedd neu arferion lle maent yn mynegi eu cred yn y bod goruchaf ac yn dangos parch ato neu barchedig ofn ohono;
- mae'r sefydliad yn hyrwyddo'r grefydd honno drwy ei weithgareddau.

Ystyr argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol:

Mae'r Ddeddf hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i elfen Maes Llafur Cytunedig Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg gynnwys argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol. Mae hyn yn gysylltiedig â'r elfen 'Gwerthoedd a Moeseg' o fewn teitl y pwnc newydd hwn. Fel y nodwyd uchod, daw'r term 'argyhoeddiadau athronyddol' o E2P1.

Mae'r Llysoedd wedi penderfynu nad yw'n gyfystyr â'r termau 'safbwyntiau' a 'syniadau' pan gaiff ei ddefnyddio ar ei ben ei hun. Mae'n dynodi safbwyntiau sy'n cyrraedd lefel benodol o rym, difrifoldeb, cydlyniant a phwysigrwydd (Valsamis v. Greece, §§ 25 and 27). Felly, pan wrthododd rhieni dderbyn cosbi corfforol yn ysgol eu plant, roedd hynny yn unol â'u hargyhoeddiadau athronyddol.

Cyfeiriwn at "argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol" ac nid at "argyhoeddiadau athronyddol" oherwydd credwn mai crefydd yw unrhyw argyhoeddiadau athronyddol crefyddol, ac mae hynny eisoes wedi'i gynnwys yn benodol yn y Ddeddf¹.

Ar y llaw arall, mae'r llysoedd wedi gwrthod y ddadl bod credoau o blaid hela wedi'u diogelu gan Erthygl 9 er gwaethaf argyhoeddiadau cryf pobl bod ganddynt hawl i hela gan ddefnyddio cŵn am nad yw'n ddigon pwysig fel agwedd ar fywyd ac ymddygiad dynol sy'n angenrheidiol er mwyn ei gwneud yn gred athronyddol y dylai math penodol o weithgaredd hamdden gael ei ganiatáu (R v Countryside Alliance) V A-G.

¹ Ni ddefnyddir y term "argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol" yn E2P1 ond fe'i defnyddiwyd mewn achos a oedd yn ystyried E2P1 (Lautsi and others v Italy (App. No. 30814/06) - [2011] ECHR 30814/06). Ni fu dim byd i awgrymu bod yr awdurdodau wedi bod yn anoddefgar tuag at ddisgyblion a oedd yn credu mewn crefyddau eraill, yn anghredinwyr neu'n meddu ar argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol.

Mae'r uchod yn cyfeirio at nifer o achosion mewn perthynas ag Erthygl 9 sy'n cyfeirio at 'grefydd neu gredoau'. Mae Erthygl 9 ac E2P1 yn berthnasol i'r un ystod o safbwyntiau/credoau/argyhoeddiadau. Er enghraifft, mae paragraff 7 o ganllawiau Llys Hawliau Dynol Ewrop ar E2P1 yn nodi: "The Convention must be read as a whole and Article 2 of Protocol No. 1 constitutes, at least in its second sentence, the interpretation in relation to Article 9 in matters of education and teaching (Folgerø ac Eraill v. Norwy [GC], § 84; Lautsi ac Eraill v. yr Eidal [GC], § 59; Osmanoglu a Kocabaş v. y Swistir, §§ 90-93)".

Mae darpariaethau'r Ddeddf yn sicrhau bod addysg Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg yn orfodol a bod addysg Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg blwraliaethol ar gael i bob plentyn ym mhob ysgol a lleoliad a gynhelir. Nid oes hawl i dynnu'n ôl o addysg Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg a rhaid i addysg Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg gael ei chynllunio gan ystyried y maes llafur cytunedig a chanllawiau statudol Gweinidogion Cymru.

Ysgolion cymunedol ac ysgolion sefydledig a gwirfoddol heb gymeriad crefyddol

Yn achos ysgolion cymunedol ac ysgolion sefydledig a gwirfoddol heb gymeriad crefyddol, mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i'r ddarpariaeth yn y cwricwlwm ar gyfer dysgu ac addysgu sy'n cwmpasu Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg fod wedi cael ei chynllunio gan ystyried y maes llafur cytunedig. (Y "maes llafur cytunedig" yng nghyd-destun yr Atodlen yw'r maes llafur Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg a fabwysiadwyd gan yr awdurdod lleol o dan adran 375A o Ddeddf 1996 i'w ddefnyddio mewn ysgolion a gynhelir gan yr awdurdod.) Mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i'r ddarpariaeth Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg hon fod ar gael i bob disgybl.

Ysgolion sefydledig a gwirfoddol a reolir sydd â chymeriad crefyddol

Yn achos ysgolion sefydledig a gwirfoddol a reolir sydd â chymeriad crefyddol, mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i'r ddarpariaeth yn y cwricwlwm ar gyfer dysgu ac addysgu sy'n cwmpasu Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg fod wedi cael ei chynllunio gan ystyried y maes llafur cytunedig.

Fodd bynnag, mae gofyniad ychwanegol yn berthnasol i'r ysgolion hyn. Dim ond os nad yw'r ddarpariaeth a gynlluniwyd gan ystyried y maes llafur cytunedig yn cyd-fynd â gweithred ymddiriedolaeth yr ysgol neu ddaliadau ei chrefydd neu ei henwad crefyddol y bydd y gofyniad ychwanegol hwn yn gymwys.

Y cam cyntaf wrth benderfynu a yw'r gofyniad ychwanegol hwn yn berthnasol fydd ystyried a yw'r ddarpariaeth a gynlluniwyd gan ystyried y maes llafur cytunedig yn cyd-fynd ag unrhyw ddarpariaeth yng ngweithred ymddiriedolaeth yr ysgol sy'n ymwneud â dysgu ac addysgu mewn perthynas â Chrefydd, Gwerthoedd a Moeseg. Os nad oes darpariaeth yn y weithred ymddiriedolaeth sy'n ymwneud â dysgu ac addysgu mewn perthynas â Chrefydd, Gwerthoedd a Moeseg, y cam nesaf fydd ystyried a yw'r ddarpariaeth yn cyd-fynd â daliadau'r grefydd neu'r enwad a nodwyd mewn perthynas â'r ysgol drwy orchymyn o dan adran 68A o Ddeddf 1998. Dim ond os nad yw'r ddarpariaeth yn cyd-fynd â'r weithred ymddiriedolaeth neu'r daliadau perthnasol y bydd y gofyniad ychwanegol yn berthnasol. Os bydd y gofyniad ychwanegol hwn yn berthnasol, rhaid i gwricwlwm yr ysgol hefyd gynnwys darpariaeth ar gyfer Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg sy'n cyd-fynd â gweithred ymddiriedolaeth yr ysgol neu ddaliadau ei chrefydd neu ei henwad crefyddol.

Mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i'r gweithgareddau dysgu ac addysgu a ddarperir i'r disgyblion gael eu cynllunio gan ystyried y maes llafur cytunedig. Fodd bynnag, ceir eithriad i'r gofyniad cyffredinol hwn sy'n galluogi rhieni disgybl i ofyn i'r ysgol, yn lle hynny, roi'r ddarpariaeth ychwanegol i'w plentyn sy'n cyd-fynd â gweithred ymddiriedolaeth yr ysgol neu ddaliadau ei chrefydd neu ei henwad. Os gwneir cais o'r fath, rhaid cydymffurfio ag ef.

Ysgolion gwirfoddol a gynorthwyr sydd â chymeriad crefyddol

Yn achos ysgolion gwirfoddol a gynorthwyr sydd â chymeriad crefyddol, mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i'r cwricwlwm ddarparu ar gyfer dysgu ac addysgu mewn perthynas â Chrefydd, Gwerthoedd a Moeseg sy'n cyd-fynd â gweithred ymddiriedolaeth yr ysgol neu ddaliadau ei chrefydd neu ei henwad.

Unwaith eto, ceir gofyniad ychwanegol. I ysgolion o'r math hwn, dim ond os nad yw'r ddarpariaeth a gynlluniwyd (h.y. sy'n cyd-fynd â'r weithred ymddiriedolaeth neu ddaliadau crefydd neu enwad yr ysgol) yn cyd-fynd â'r maes llafur cytunedig y bydd y gofyniad ychwanegol yn berthnasol. Yn yr achos hwn, rhaid i gwricwlwm yr ysgol hefyd gynnwys darpariaeth ar gyfer Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg a gynlluniwyd gan ystyried y maes llafur cytunedig.

Mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i'r gweithgareddau dysgu ac addysgu a gynhelir ar gyfer disgyblion fod yn rhai y mae'r ddarpariaeth ar eu cyfer yn cyd-fynd â gweithred ymddiriedolaeth yr ysgol neu ei chrefydd neu ei henwad.

Ond, unwaith eto, ceir eithriad i'r gofyniad cyffredinol hwn sy'n galluogi rhieni disgybl i ofyn i'r ysgol, yn lle hynny, roi'r ddarpariaeth ychwanegol i'w plentyn a gynlluniwyd gan ystyried y maes llafur cytunedig. Os gwneir cais o'r fath, rhaid cydymffurfio ag ef.

Newidiadau i gyfansoddiad Cynadleddau Meysydd Llafur Cytunedig a CYSAGau

Mae'r Ddeddf yn darparu ar gyfer penodi personau sy'n cynrychioli pobl â chredoau athronyddol anghrefyddol yn yr un modd ag y maent yn caniatáu penodi personau sy'n cynrychioli pobl â chredoau crefyddol.

Mater i'r Awdurdod Lleol yw penderfynu ar y personau priodol i'w penodi. Bydd y penderfyniad terfynol ynghylch penodiad yn dibynnu ar benderfyniad yr awdurdod lleol perthnasol y byddai cynrychiolydd o'r fath yn helpu i sicrhau bod traddodiadau perthnasol yr ardal yn cael eu hadlewyrchu'n briodol. Caiff CYSAGau eu hailenwi'n Gynghorau Ymgynghorol Sefydlog ar gyfer Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg (CYS).

Rhaid i'r awdurdod lleol gymryd pob cam rhesymol i sicrhau bod nifer aelodau'r grŵp yn gymesur â chryfder pob crefydd, enwad neu argyhoeddiad yn ei ardal leol (gweler yr is-adran newydd (6A) a (6B) o adran 390 a fewnosodwyd gan baragraff 9(8) o'r Atodlen. Cyhoeddir canllawiau statudol ar wahân mewn perthynas â chyfansoddiad CYSAGau (CYSau).

Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg ÔI-16

Nid yw hyn yn orfodol mwyach yn rhinwedd darpariaethau'r Ddeddf. Yn unol ag adran 61 o'r Ddeddf, bydd pob dysgwr dros 16 oed bellach yn gallu dewis cael addysg Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg. O'r blaen, roedd yn ofynnol i bob dysgwr chweched dosbarth astudio Addysg Grefyddol. Os bydd dysgwr yn dewis cael addysg Crefydd, Gwerthoedd a

Moeseg, yna bydd yn rhaid i'r ysgol neu'r coleg ddarparu addysg Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg sy'n wrthrychol, yn feirniadol ac yn blwraliaethol. Mae'r dull gweithredu hwn yn gyson â'r egwyddor y dylai dysgwyr sy'n ddigon aeddfed allu gwneud penderfyniadau mewn perthynas â'u dysgu eu hunain.

Os bydd dysgwr yn gofyn am addysg Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg yn unol ag adran 61, rhaid i'r addysg Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg gael ei chynllunio mewn ffordd sy'n bodloni'r amodau canlynol:

- rhaid iddi adlewyrchu'r ffaith mai traddodiadau Cristnogol yw'r traddodiadau crefyddol yng Nghymru yn bennaf, gan ystyried ar yr un pryd ddysgeidiaeth ac arferion y prif grefyddau eraill a gynrychiolir yng Nghymru;
- rhaid iddi hefyd adlewyrchu'r ffaith bod gan bobl yng Nghymru amrywiaeth o argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol

Mae'r Ddeddf hefyd yn nodi bod y cyfeiriad at argyhoeddiadau athronyddol yn golygu argyhoeddiadau athronyddol o fewn ystyr Erthygl 2 Protocol 1 i'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol ("E2P1").

Gweler y paragraffau uchod am esboniad o ystyr crefyddau, traddodiadau crefyddol ac argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol.

Nid yw adran 61 o'r Ddeddf yn atal ysgol rhag ei gwneud yn ofynnol i bob disgybl yn ei chweched dosbarth fynychu dosbarthiadau Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg gorfodol; ac nid yw ychwaith yn atal ysgol sy'n gwneud hyn rhag darparu addysg Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg orfodol i'w disgyblion chweched dosbarth sy'n cyd-fynd â gweithred ymddiriedolaeth yr ysgol neu ddaliadau ei chrefydd neu ei henwad crefyddol ("Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg enwadol"). Mater i'r ysgol yw cynnwys addysg Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg enwadol o'r fath o hyd.

Addysg a ddarperir mewn lleoliadau meithrin a ariennir nas cynhelir

Dylai darpariaeth addysg Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg mewn lleoliad meithrin a ariennir nas cynhelir gael ei hystyried fel rhan o ddull cyfannol cyffredinol mewn perthynas â dysgu a datblygu. Mae adran 'Cynllunio eich cwricwlwm' y canllawiau hyn yn cynnig rhagor o wybodaeth am Grefydd, Gwerthoedd a Moeseg i ddysgwyr rhwng 3 ac 16 oed, er mwyn helpu ymarferwyr yn y lleoliadau hyn i ddilyn y dull cyfannol hwn.

Mae chwilfrydedd dysgwyr ifanc yn ddi-ben-draw; maent yn mwynhau archwilio ac ymchwilio ar eu pen eu hunain ac ar y cyd ag eraill, ac maent yn naturiol yn gofyn cwestiynau am fywyd a'r byd o'u cwmpas. Drwy gymryd rhan mewn gweithgareddau ymarferol ac integredig sy'n ennyn eu diddordeb, gall dysgwyr yn y cyfnod dysgu hwn ddechrau dysgu mwy amdanynt eu hunain, am bobl eraill ac am y byd ehangach.

Dylai addysgeg effeithiol sy'n canolbwyntio ar y dysgwr ac sy'n ymatebol, yn ddeinamig ac wedi'i gwreiddio mewn cydberthnasau cryf, fod wrth wraidd y broses o ddatblygu darpariaeth Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg mewn lleoliad. Drwy chwarae, gall plant ddatblygu eu syniadau, eu safbwyntiau a'u teimladau gyda dychymyg, creadigrwydd a sensitifrwydd. Gall hyn helpu i lywio'r ffordd y maent yn gweld y byd. Mae treulio amser yn yr awyr agored yn cefnogi datblygiad cymdeithasol, emosiynol, ysbrydol a chorfforol

dysgwyr, yn ogystal â'u lles. Mae bod yn yr awyr agored hefyd yn eu helpu i ddod yn ymwybodol o'r angen i ddangos gofal a pharch tuag at bethau byw.

Yn ystod y cyfnod dysgu hwn, mae dysgwyr yn dechrau deall y cysyniad o 'wahaniaeth'. Dylai ymarferwyr eu hannog i rannu eu gwybodaeth am eu credoau, eu treftadaeth a'u traddodiadau eu hunain, yn ogystal â rhai pobl eraill, ynghyd â'u profiadau ohonynt (er enghraifft, drwy ganeuon, straeon a chwarae rôl). Gall hyn helpu dysgwyr ifanc i ddeall mwy amdanynt eu hunain, ac am brofiadau a safbwyntiau a all fod yn wahanol i'w rhai eu hunain.

Gall amgylchedd cefnogol a meithringar helpu dysgwyr i ddechrau meithrin cydberthnasau llawn parch ac ymdeimlad o gyfrifoldeb. Mewn amgylchedd o'r fath gall dysgwyr ddysgu am yr hyn sy'n wahanol ac yn debyg rhwng ei gilydd. Gallant ddechrau archwilio iaith hawliau a dechrau deall eu hawl i gredu pethau gwahanol a dilyn credoau gwahanol. Drwy hyn, gall dysgwyr ddechrau sylweddoli a deall sut y gall eu gweithredoedd effeithio ar eraill, a dysgu sut i fyfyrion ar eu safbwyntiau eu hunain a'u hailystyried, fel y bo'n briodol, a hynny o oedran cynnar.

3. Sut mae Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg yn cefnogi'r Pedwar Diben

Wrth wraidd Cwricwlwm i Gymru mae'r pedwar diben, sy'n nodi'r dyheadau ar gyfer pob dysgwr. Erbyn iddynt gyrraedd 16 oed, dylent fod yn:

- ddysgwyr uchelgeisiol, galluog sy'n barod i ddysgu gydol eu bywydau
- gyfranwyr mentrus, creadigol sy'n barod i chwarae rhan lawn mewn bywyd a gwaith;
- ddinasyddion egwyddorol, gwybodus yng Nghymru a'r byd
- unigolion iach, hyderus sy'n barod i fyw bywyd cyflawn fel aelodau gwerthfawr o gymdeithas. <https://hwb.gov.wales/cwricwlwm-i-gymru/y-dyniaethau/>

Nodir y pedwar diben hyn yn adran 2(2) o'r Ddeddf.

Mae Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg yn gwneud cyfraniad pwysig ac unigryw at gyflawni'r pedwar diben drwy roi cyfleoedd i ddysgwyr wneud y canlynol:

- archwilio ac ymwneud â chwestiynau mawr ac athronyddol ynghylch ystyr, arwyddocâd a phwrpas bywyd, ac am natur meddwl bodau dynol a'r bydysawd, a'r cysylltiadau rhyngddynt
- ymgymryd ag ymholiadau ac ymwneud â ffynonellau doethineb ac athroniaeth sy'n eu hannog i archwilio heriau, cyfleoedd ac ymatebion bodau dynol yng nghyd-destun eu cynefin, yn lleol, yng Nghymru a'r byd ehangach, yn ogystal â'u helpu i werthuso eu safbwyntiau eu hunain a rhai pobl eraill
- meithrin a mynegi eu safbwyntiau gwybodus eu hunain, a fydd yn eu paratoi ar gyfer dysgu gydol oes yn y byd plwraliaethol ac amrywiol hwn
- defnyddio eu gwybodaeth am fydolygon crefyddol ac anghrefyddol sefydliadol a phersonol, a'u dealltwriaeth ohonynt, i feddwl yn feirniadol am eu gwerthoedd eu hunain ac am y ffordd y gallent wneud penderfyniadau cymdeithasol a phersonol pwysig
- ystyried ym mha ffyrdd y mae crefydd ac argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol wedi dylanwadu ar brofiadau bodau dynol drwy gydol hanes, fel y gallant wneud synnwyr o'u lle yn y byd, dychmygu dyfodol posibl a chreu atebion cyfrifol sy'n ystyried anghenion a hawliau amrywiol pawb

- gwerthuso a defnyddio tystiolaeth o amrywiaeth o ffynonellau crefyddol ac anghrefyddol er mwyn mynd i'r afael â materion moesegol a moesol hanesyddol a chyfoes sy'n herio eu gwybodaeth a'u gwerthoedd. Bydd hyn yn galluogi dysgwyr i feithrin dealltwriaeth o grefydd a chred, diwylliant, cymuned, eu cynefin, Cymru a'r byd ehangach, nawr ac yn y gorffennol. Gall hyn helpu i feithrin ymdeimlad o le ac o berthyn
- ymateb yn sensitif i grefydd ac argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol ac archwilio credoau ac arferion pobl yn eu cymuned, yng Nghymru ac yn y byd ehangach, a'r ffordd y gallai'r rhain effeithio ar eu gweithredoedd a'u dewisiadau
- datblygu gwerthoedd pendant a sefydlu eu credoau moesegol a'u hysbrydolrwydd drwy archwilio crefydd ac argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol ynghylch amrywiaeth o faterion. Gall hyn eu galluogi i ffurfio cydberthnasau cadarnhaol yn seiliedig ar ymddiriedaeth a chyd-barch
- trafod eu safbwyntiau eu hunain a safbwyntiau pobl eraill ar amrywiaeth o faterion, a myfyrio arnynt. Gall hyn eu helpu i feithrin eu lles meddyliol, emosiynol ac ysbrydol drwy ddatblygu hyder, gwydnwch ac empathi.

4. Datblygiad Ysbrydol

Un o nodweddion pedwar diben y cwricwlwm yw y caiff dysgwyr eu cefnogi i ddatblygu'n unigolion iach a hyderus sy'n barod i fyw bywyd gan wireddu eu dyheadau fel aelodau gwerthfawr o gymdeithas. Caiff cyfleoedd i ddatblygu'n ysbrydol eu cynnig yn y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig ar gyfer Maes y Dyniaethau ac mae gan Grefydd, Gwerthoedd a Moeseg lawer o gyfraniadau gwerthfawr ac unigryw i'w gwneud.

Yng nghyd-destun Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg, mae datblygiad ysbrydol yn ymwneud â'n gallu naturiol i chwilio am yr hyn sy'n bwysig mewn bywyd, ei fynegi a'i ddeall, ac i gwestiynu pwy ydym ni a pham rydym ni yma. Gall datblygiad ysbrydol gynnwys crefydd neu beidio. Drwy brofi cydberthnasau a myfyrio arnynt, gall datblygiad ysbrydol ddod i'r amlwg yn y canlynol: hunanymwybyddiaeth mewn perthynas â phobl eraill; cysylltiadau â'r byd ehangach neu'r byd naturiol (ac, i rai pobl, â phŵer uwch neu realiti eithaf); creadigrwydd a mynd y tu hwnt i'r cyffredin; archwilio cwestiynau mawr ac ystyried ystyr a phwrpas.

Hunanymwybyddiaeth mewn perthynas â phobl eraill

Gall dysgwyr wneud y canlynol:

- meithrin ymdeimlad o'u natur unigryw a'u gwerth;
- myfyrio ar eu credoau, eu gwerthoedd a'u gweithredoedd eu hunain, gan fynegi a chyfiawnhau eu teimladau a'u safbwyntiau eu hunain;
- datblygu uchelgeisiau a dysgu dygymod â siom;
- dangos empathi ac ystyriaeth at eraill;
- meithrin trugaredd a helpu eraill;
- datblygu llais a gwranddo ar leisiau pobl eraill a'u parchu;
- meithrin cydberthnasau da;
- siarad amdanynt eu hunain mewn perthynas â phobl eraill, y byd a/neu bŵer uwch neu realiti eithaf;
- meithrin ymwybyddiaeth o gredoau, dysgeidiaeth ac arferion pobl eraill, a pharch tuag atynt, yn ogystal â'r gallu i fynegi eu rhai nhw eu hunain;

- ystyried effaith bydolygon crefyddol ac anghrefyddol ar fywydau unigolion, y gymuned leol a chymdeithas ehangach.

Cysylltu â'r byd ehangach a'r byd naturiol

Gall dysgwyr wneud y canlynol:

- meithrin gwerthfawrogiad o'r ffaith eu bod yn perthyn i'w hardal leol, i Gymru ac i'r byd ehangach;
- profi'r byd naturiol, gwerthfawrogi'r amgylchedd a gweithio tuag at ddyfodol cynaliadwy i bawb;
- profi cyfoeth yr ysgogiadau o'u cwmpas drwy ddefnyddio'r synhwyrau;
- profi bod yn bresennol yn y fan a'r lle;
- meithrin ymwybyddiaeth o'r byd o'u cwmpas, a'u lle ynddo;
- gwneud synnwyr o'u profiad o'r byd naturiol a chydberthnasau dynol.

Creadigrwydd a mynd y tu hwnt i'r cyffredin

Gall dysgwyr wneud y canlynol:

- meithrin creadigrwydd a defnyddio eu dychymyg;
- profi rhyfeddod neu gael eu syfrdanu gan bethau;
- meithrin chwilfrydedd a datblygu mewnwleidiad.

Archwilio cwestiynau mawr ac ystyried ystyr a phwrpas

Gall dysgwyr wneud y canlynol:

- gofyn, ystyried a myfyrio ar y cwestiynau eithaf (y cwestiynau 'mawr' ynghylch bywyd);
- darganfod ystyr a phwrpas yn eu bywydau eu hunain;
- profi'r hyn sydd y tu hwnt i'r cyffredin.

Gall datblygiad ysbrydol hefyd ddigwydd wrth i ddysgwyr ymgysylltu â'u cynefin ac mewn bywyd pob dydd yn eu cymunedau lleol, cenedlaethol a byd-eang.

5. Cynllunio Eich Cwricwlwm

Bydd angen i bob ysgol benderfynu ar ei dull ei hun o gynllunio'r cwricwlwm ym Maes y Dyniaethau a'r ffordd orau o gynnwys Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg ynddo. Er enghraifft, gellir cynllunio'r cwricwlwm mewn ffordd integredig, amlddisgyblaethol, ryngddisgyblaethol neu ddisgyblaethol. Dylid gwerthuso'r dull hwn yn rheolaidd yn unol â chanllawiau Cwricwlwm i Gymru.

Cyn y gellir dechrau gwneud unrhyw waith cynllunio manwl, mae'n hanfodol bod ymarferwyr yn mynd ati'n gyntaf i ystyried y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig ym Maes y Dyniaethau, sy'n cyfrannu at sicrhau bod dysgwyr yn cyflawni pedwar diben y cwricwlwm.

<https://hwb.gov.wales/cwricwlwm-i-gymru/y-dyniaethau/datganiadau-o-r-hyn-sy-n-bwysig/>

Mae'r [datganiadau o'r hyn sy'n bwysig yn y Maes](#) hwn yn galluogi dysgwyr i archwilio amrywiaeth eang o gysyniadau crefyddol ac anghrefyddol, ac ymgysylltu'n feiriadol â nhw. Dylid ystyried y cysyniadau hyn yn ofalus a dylent fod yn sail ar gyfer cynllunio cwricwlwm yr ysgol.

Dylai cwricwlwm yr ysgol gael ei gynllunio mewn ffordd sy'n

- meithrin dealltwriaeth o'r ddisgyblaeth a'i gwerth;
- darparu cyd-destunau cyfoethog i ddysgwyr fod yn chwilfrydig, archwilio cwestiynau mawr, a cheisio deall y cyflwr dynol, yn ogystal â chynnig cyfleoedd i ddysgwyr fyfyr, a phrofi rhyfeddod, mewn amrywiaeth o gyd-destunau bywyd go iawn ystyrion.
- datblygu cyd-destunau cyfoethog ar gyfer ymchwilio i gysyniadau crefydd, crefydd bob-dydd, bydolygon, seciwlaedd, ysbrydolrwydd, daliadau, hunaniaeth, a diwylliant er mwyn helpu dysgwyr i feithrin dealltwriaeth gyflawn o fydolygon crefyddol ac anghrefyddol;
- darparu cyd-destunau cyfoethog ar gyfer ystyried cysyniadau cred, ffydd, gwirionedd, pwrpas, ystyr, gwybodaeth, ffynonellau awdurdod, yr hunan, tarddiad, bywyd, marwolaeth a realiti eithaf, a all alluogi dysgwyr i feithrin dealltwriaeth o fydolygon personol a sefydliadol ynghylch natur bywyd ar byd o'u cwmpas;
- datblygu cyd-destunau cyfoethog ar gyfer archwilio cysyniadau hunaniaeth, perthyn, cydberthnasau, y gymuned, cynefin, amrywiaeth, plwraliaeth a chydgyssylltiad, a all alluogi dysgwyr i feithrin ymdeimlad o'r hunan ac ysbrydolrwydd;
- archwilio cysyniadau cydraddoldeb, cynaliadwyedd, goddefgarwch, rhyddid, rhagfarn, gwahaniaethu, eithafiaeth, da a drwg, a all helpu dysgwyr i ddeall yr heriau a'r cyfleoedd a wynebir gan gymdeithas;
- adlewyrchu cysyniadau a chyd-destunau crefyddoldeb, arferion, defod, traddodiad, addoli, cysegredigrwydd, symbolaeth a dathlu er mwyn meithrin dealltwriaeth dysgwyr o grefydd a chred bob dydd.
- darparu cyd-destunau cyfoethog ar gyfer archwilio cysyniadau moeseg, moesoldeb, cyfiawnder, cyfrifoldebau, awdurdod, dynoliaeth, hawliau, gwerthoedd a gweithredu cymdeithasol.

Mae'r canllawiau hyn yn ystyried ac yn nodi rhai lensys perthnasol i'w defnyddio i edrych ar gysyniadau Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg. Mae'r lensys hyn yn cyd-fynd â'r datganiadau o'r hyn sy'n bwysig a hefyd yn berthnasol i Feysydd Dysgu a Phrofiad eraill. Mae'r lensys yn gydgysylltiedig ac ni fwriedir iddynt fod yn unedau nac yn bynciau. Cânt eu darparu er mwyn helpu ysgolion a lleoliadau i ddeall rhai agweddau arwyddocaol ar Grefydd, Gwerthoedd a Moeseg a'u helpu i adnabod cyfleoedd i addysgu Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg o fewn y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig wrth iddynt gynllunio cwricwlwm yr ysgol.

Ymhlith y lensys o fewn Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg mae:

- **Chwilio am ystyr a phwrpas**
Sut mae pobl yn ymateb i gwestiynau dyfnach bywyd er mwyn deall y cyflwr dynol.
- **Y byd naturiol a phethau byw**

Sut a pham mae pobl yn dangos gofal a chyfrifoldeb am y byd ac yn cael eu rhyfeddu gan fyd natur.

- **Hunaniaeth a pherthyn**

Beth sy'n ein gwneud ni yn ni, fel pobl, cymunedau a dinasyddion yn byw mewn byd amrywiol.

- **Awdurdod a dylanwad**

Sut a pham mae gwahanol fathau o awdurdod yn dylanwadu ar fywydau pobl.

- **Cydberthnasau a chyfrifoldeb**

Sut mae pobl yn byw gyda'i gilydd, a pham mae'n bwysig meithrin cydberthnasau iach.

- **Gwerthoedd a moeseg**

Sut a pham mae pobl yn gwneud dewisiadau moesol a sut mae hyn yn dylanwadu ar eu gweithredoedd.

- **Taith bywyd**

Beth mae pobl yn ei brofi fel rhan o daith bywyd, a'r ffordd y caiff y profiadau eu cydnabod.

[Mae cynnydd dysgwyr yn sbardun pwysig](#) ar gyfer cynllunio eich cwricwlwm.

Adlewyrchir hyn yn y datganiadau o'r hyn sy'n bwysig a'u disgrifiadau dysgu cysylltiedig ar gyfer y Maes hwn. [Bydd y disgrifiadau dysgu ar gyfer y Dyniaethau](#) yn helpu i roi arweiniad manylach i ymarferwyr.

Er mwyn meithrin cyd-ddealltwriaeth o gynnydd o 3 i 16 oed mewn perthynas â Chrefydd, Gwerthoedd a Moeseg yn y Maes hwn, rhoddir enghraifft o 'daith ddysgu' ar gyfer pob lens. Mae pob un o'r datganiadau o'r hyn sy'n bwysig yn y Maes hwn i'w gweld drwy'r teithiau dysgu, yn dibynnu ar y dull ddefnyddir. Mae'r teithiau dysgu hyn yn dangos sut y gall dysgwr feithrin dealltwriaeth o gysyniadau Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg drwy lensys amrywiol, a gallant fod yn ddefnyddiol wrth gynllunio eich cwricwlwm, ochr yn ochr â'r disgrifiadau dysgu ar gyfer y Dyniaethau. Nid yw'r enghreifftiau hyn yn cynnig cyfres amgen o ddisgrifiadau dysgu, ac nid ydynt ychwaith yn cynnig pwyntiau cyfeirio na meini prawf penodol ar gyfer cyflymder cynnydd, ac ni ddylid eu defnyddio felly.

Taith Ddysgu Enghreifftiol 1: Chwilio am ystyr a phwrpas

Mae'r daith ddysgu ar gyfer y lens hon yn seiliedig ar ddau ddatganiad o'r hyn sy'n bwysig yn bennaf: *Mae digwyddiadau a phrofiadau dynol yn gymhleth a chânt eu canfod, eu dehongli a'u cynrychioli mewn gwahanol ffyrdd, ac maent yn cael eu llywio gan weithredoedd a chredoau pobl.* Gellir archwilio cysylltiadau â datganiadau eraill o'r hyn sy'n bwysig a Meysydd Dysgu a Phrofiad eraill drwy'r lens hon hefyd.

Bydd y disgrifiadau dysgu'n helpu i roi arweiniad manylach ar gynnydd.

Mae a wnelo'r daith hon â *chwestiynau dyfnach bywyd*. Ar gamau dysgu cynnar, bydd dysgwyr yn dechrau gofyn cwestiynau dyfnach amdanynt eu hunain ac eraill, ac am y byd

naturiol a'r pethau byw o'u cwmpas (e.e. Pwy ydw i? Pam mae pethau'n marw?), yn ogystal â gwrando ar farn pobl eraill. Ymhellach ar hyd y daith hon, byddant yn casglu ac yn trafod mewnwelediad crefyddol ac anghrefyddol ac yn ystyried eu barn, eu safbwyntiau a'u dehongliadau eu hunain, a rhai pobl eraill, mewn ffordd fwyfwy soffistigedig. Yn ddiweddarach, gellir trafod a gwerthuso materion yn ymwneud â gwirionedd, ystyr, pwrpas a gwerth wrth i ddysgwyr ystyried amrywiaeth o gwestiynau heriol am y materion hyn yn ddyfnach (e.e. bodolaeth da a drwg, natur dioddefaint, defnyddio cyfoeth). Gallant gydnabod bod ymatebion i'r fath gwestiynau yn gymhleth ac, yn aml, nad ydynt yn gyflawn nac yn bendant.

Mae a wnelo'r daith hon hefyd â *dylanwad, parhad a newid*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau gwybod a mynegi'r hyn y maent yn ei hoffi a'r hyn nad ydynt yn ei hoffi, yr hyn sy'n eu gwneud yn hapus ac yn drist, a'u gobeithion a'u breuddwydion ar gyfer y dyfodol, yn ogystal ag ymateb i syniadau pobl eraill. Ymhellach ar hyd eu taith, gallant adnabod a thrafod mewnwelediad crefyddol ac anghrefyddol mewn perthynas â theimladau ac anghenion bodau dynol, gan gynnwys yr hyn sy'n dylanwadu arnynt a'r ffyrdd y cânt eu mynegi yn eu bywydau eu hunain ac ym mywydau pobl eraill. Yn ddiweddarach, gall dysgwyr ddod i adnabod parhad a newid mewn ymatebion i gwestiynau am ystyr a phwrpas mewn bywyd, yn eu bywydau eu hunain ac mewn cymdeithas a diwylliant, ar adegau ac mewn lleoedd gwahanol. Maent yn gwerthuso gwerthoedd a syniadau cyfoes perthnasol mewn perthynas â hunan-werth o safbwyntiau crefyddol ac anghrefyddol.

Mae a wnelo'r daith hon hefyd ag *ymdrechion a chyfraniadau bodau dynol*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau dangos ymwybyddiaeth o'r bobl a'r 'syniadau mawr' sydd wedi llywio eu hardaloedd lleol a'u bywydau pob dydd. Ymhellach ar hyd eu taith, byddant yn dychmygu ac yn trafod yr hyn y gallant ei gyfrannu nawr ac yn y dyfodol, ac yn dod yn fwyfwy ymwybodol o'r gydberthynas rhwng dyhead ac arferion, gan ystyried amrywiaeth o gyfraniadau o ffynonellau crefyddol ac anghrefyddol ar yr un pryd. Yn ddiweddarach, wrth i ddealltwriaeth dysgwyr ddatblygu, gallant wneud cysylltiadau cynyddol gymhleth ymhlith agweddau ar iechyd a lles, anghenion a gofynion y byd sydd ohoni, a'u hymdrechion eu hunain i chwilio am ystyr a phwrpas.

Taith Ddysgu Enghreifftiol 2: Y byd naturiol a phethau byw

Mae'r daith ddysgu ar gyfer y lens hon yn seiliedig ar ddau ddatganiad o'r hyn sy'n bwysig yn bennaf: Mae ein byd naturiol yn amrywiol a deinamig, wedi'i ddylanwadu gan brosesau ffisegol a gweithredoedd dynol ac Mae dinasyddion gwybodus, hunanymwybodol yn mynd i'r afael â'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, ac yn gallu cymryd camau ystyrion ac egwyddorol. Gellir archwilio cysylltiadau â datganiadau eraill o'r hyn sy'n bwysig a Meysydd Dysgu a Phrofiad eraill drwy'r lens hon hefyd.

Bydd y disgrifiadau dysgu'n helpu i roi arweiniad manylach ar gynnydd.

Mae a wnelo'r daith hon â *gofal, ystyriaeth a pharch*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau dangos gofal a pharch tuag at y byd naturiol a'r pethau byw o'u cwmpas. Ymhellach ar hyd eu taith, gallant adnabod sut a pham y byddant hwy ac eraill yn dangos gofal, pryder a pharch, yn ogystal ag ystyried safbwyntiau crefyddol ac anghrefyddol. Yn ddiweddarach, ac yn fwyfwy soffistigedig, gall dysgwyr ddechrau codi cwestiynau moesegol mewn perthynas â gweithgarwch dynol, natur a lle, a'u hystyried yn feirniadol, gan fynd i'r afael ag ymatebion crefyddol ac anghrefyddol, yn ogystal â'u hymatebion eu hunain.

Mae a wnelo'r daith hon hefyd â *rhyfeddod*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau cael eu rhyfeddu gan fyd natur, a bydd hyn yn datblygu wrth iddynt archwilio'r byd o'u cwmpas, gan arsylwi a gofyn cwestiynau. Ymhellach ar hyd eu taith, bydd ymdeimlad o gymhlethdod bywyd a'i gydgyssylltiad yn tyfu, yn ogystal ag ymdeimlad o gyfrifoldeb gweithredol. Yn ddiweddarach, bydd profiadau o ryfeddod yn dod yn fwy cynnil drwy ymgysylltu'n ddyfnach ac yn ehangach â lleoedd a phobl eraill, yn ogystal â'r byd naturiol a phethau byw.

Mae a wnelo'r daith hon hefyd â *chyfrifoldeb a gweithredu*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau dangos ymwybyddiaeth o'r amrywiaeth o bethau byw y tu hwnt iddynt hwy eu hunain, a'r ffaith y gall eu gweithredoedd effeithio arnynt. Ymhellach ar hyd eu taith, gallant ddod i wybod 'straeon' crefyddol ac anghrefyddol am leoedd lleol, y byd naturiol a phethau byw, a sut maent yn gysylltiedig â'u hunain ac eraill. Drwy straeon crefyddol ac anghrefyddol (e.e. am darddiad y byd), gall dysgwyr ddysgu am athroniaethau gwahanol sy'n bwysig i'n dealltwriaeth o'r byd a lle bodau dynol ynddo. Yn ddiweddarach, ac yn fwyfwy soffistigedig, byddant yn meithrin y gallu i adnabod sut y caiff gwerthoedd a chredoau eu hadlewyrchu mewn gweithredoedd o safbwyntiau crefyddol ac anghrefyddol, a'r berthynas rhyngddynt hwy a'u profiadau eu hunain.

Mae a wnelo'r daith hon hefyd â *lle a gofod*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau sylweddoli eu bod wedi'u lleoli mewn lle a gofod, a bydd i hyn ystyr iddynt. Ymhellach ar hyd eu taith, byddant yn adnabod bod lleoedd a gofodau o'u cwmpas yn golygu pethau gwahanol i bobl wahanol, yn ogystal ag ystyried lleoedd o arwyddocâd arbennig am resymau crefyddol neu anghrefyddol. Yn ddiweddarach, gall dysgwyr ddechrau adnabod ac esbonio lleoedd sy'n destun dadlau (crefyddol ac anghrefyddol), gan werthfawrogi materion sensitif mewn perthynas â lle. Gallant ddeall cymhlethdod dadleuon a dylanwadau megis hunaniaeth, awdurdod, gwerthoedd, moeseg ac ystyriaethau ynghylch ystyr a phwrpas mewn bywyd.

Taith Ddysgu Enghreifftiol 3: Gwerthoedd a moeseg

Mae'r daith ddysgu ar gyfer y lens hon yn seiliedig ar ddau ddatganiad o'r hyn sy'n bwysig yn bennaf: *Mae digwyddiadau a phrofiadau dynol yn gymhleth a chânt eu hamgyffred, eu dehongli a'u cynrychioli mewn gwahanol ffyrdd ac Mae dinasyddion gwybodus, hunanymwybodol yn mynd i'r afael â'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, ac yn gallu cymryd camau ystyrion ac egwyddorol*. Gellir archwilio cysylltiadau â datganiadau eraill o'r hyn sy'n bwysig a Meysydd Dysgu a Phrofiad eraill drwy'r lens hon hefyd.

Bydd y disgrifiadau dysgu'n helpu i roi arweiniad manylach ar gynnydd.

Mae a wnelo'r daith hon â'r *hyn sy'n werthfawr i bobl*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau adnabod beth sydd o werth iddynt (e.e. tegwch, ymddiriedaeth, cariad, bywyd a charedigrwydd) a byddant yn gwrando ar farn pobl eraill. Gallant gydnabod yr angen i barchu eraill a gallant ddangos sut beth yw hyn yn eu bywydau pob dydd. Ymhellach ar hyd eu taith, bydd dysgwyr yn dod yn ymwybodol o wahanol ddehongliadau a ffyrdd o fynegi gwerthoedd cyffredin, gan werthfawrogi amrywiaeth o ddylanwadau crefyddol ac anghrefyddol. Byddant yn dysgu sut mae rhai gwerthoedd a hawliau wedi newid dros amser. Wrth i'w gwybodaeth a'u profiad dyfu, gall dysgwyr ddechrau trafod amrywiaeth o safbwyntiau crefyddol ac anghrefyddol o fewn achosion o anghydraddoldeb ac anghyfiawnder, yn ogystal â'r heriau sy'n gysylltiedig ag adnabod a diogelu hawliau dynol. Yn ddiweddarach, byddant yn meithrin y gallu i ffurfio, amddiffyn ac ailystyried eu

safbwyntiau moesegol ar faterion o bwys crefyddol ac anghrefyddol (e.e. sancteiddrwydd bywyd, rhyddid i lefaru, lles anifeiliaid, a rhyfel).

Mae a wnelo'r daith hon hefyd â *chredoau, gweithredoedd a chanlyniadau*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau dangos dealltwriaeth o'r hyn sy'n dda ac yn ddrwg, a'r berthynas rhwng hyn a'u gweithredoedd a'u teimladau. Ymhellach ar hyd eu taith, mewn ffordd fwy eang a soffistigedig, gallant esbonio sut y gall eu gweithredoedd arwain at ganlyniadau iddynt hwy eu hunain ac i eraill, ac i'r byd a phethau byw, gan ddefnyddio mewnwelediad o amrywiaeth o argyhoeddiadau athronyddol crefyddol ac anghrefyddol. Yn ddiweddarach, gallant ddechrau rhagdybio a gwerthuso'r ffactorau sy'n dylanwadu ar eu hagweddau, eu hymddygiad a'u gweithredoedd, a rhai pobl eraill, gan gynnwys ffactorau sy'n ymwneud â chredoau ac arferion crefyddol ac anghrefyddol.

Mae a wnelo'r daith hon hefyd â *gwneud penderfyniadau*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau adnabod enghreifftiau sylfaenol o gyfyng gyngor moesol a chynnig atebion. Ymhellach ar hyd eu taith, maent yn adnabod rheolau a chodau ymddygiad (crefyddol ac anghrefyddol) sy'n berthnasol iddynt hwy ac eraill o'u cwmpas, a gallant esbonio eu heffaith ar fywydau pobl. Yn ddiweddarach, gyda soffistigeiddrwydd cynyddol, gall dysgwyr ddechrau adnabod y cyfrifoldebau a'r heriau sy'n gysylltiedig â gwneud penderfyniadau, a'u trafod yn feirniadol, gan ddangos dealltwriaeth o ffigyrau, prosesau a sefydliadau perthnasol sy'n cyfrannu at wneud penderfyniadau, mewn cyd-destunau crefyddol ac anghrefyddol. Bydd dysgwyr yn adnabod cyfleoedd lle mae angen cymryd camau moesol priodol yn eu cymunedau, yng Nghymru ac yn y byd ehangach.

Taith Ddysgu Enghreifftiol 4: Hunaniaeth a pherthyn

Mae'r daith ddysgu ar gyfer y lens hon yn seiliedig ar ddau ddatganiad o'r hyn sy'n bwysig yn bennaf: *Mae digwyddiadau a phrofiadau dynol yn gymhleth a chânt eu hamgyffred, eu dehongli a'u cynrychioli mewn gwahanol ffyrdd, ac Mae cymdeithasau dynol yn gymhleth ac amrywiol ac maen nhw'n cael eu llywio gan weithredoedd a chredoau pobl*. Gellir archwilio cysylltiadau â datganiadau eraill o'r hyn sy'n bwysig a Meysydd Dysgu a Phrofiad eraill drwy'r lens hon hefyd.

Bydd y disgrifiadau dysgu'n helpu i roi arweiniad manylach ar gynnydd.

Mae a wnelo'r daith hon â'r *hyn sy'n gwneud pobl yn pwy ydynt hwy*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau dangos ymwybyddiaeth o bwy ydynt hwy a'r ffaith eu bod yn debyg ac yn wahanol i eraill. Ymhellach ar hyd eu taith ddysgu, byddant yn trafod yr hyn a all ffurfio hunaniaeth (e.e. cydberthnasau, ffyrdd o fyw, credoau, lle) a'r ffordd y mae'r rhain yn dylanwadu ar bobl a'u cymunedau. Yn ddiweddarach, gall dysgwyr adolygu a gwerthuso amrywiaeth o athroniaethau crefyddol ac anghrefyddol, safiadau mewn bywyd ac arferion sy'n ymwneud â'r hyn y mae bod yn ddynol yn ei olygu, a gallant ffurfio eu safbwyntiau eu hunain a'u hystyried mewn ffordd feirniadol.

Mae a wnelo'r daith hon hefyd â *chymunedau, cyfraniadau ac amrywiaeth*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau deall eu bod yn rhan o grwpiau a chymunedau amrywiol, a sut beth yw perthyn. Maent yn ymwybodol o amrywiaeth o fewn cymunedau perthnasol a'r ffaith bod eu profiadau o berthyn yn debyg ac yn wahanol i brofiadau pobl eraill. Ymhellach ar hyd eu taith ddysgu, gallant archwilio ffyrdd o fynegi ymdeimlad o berthyn mewn amrywiaeth o gyd-destunau crefyddol ac anghrefyddol. Gallant drafod arwyddocâd perthyn ym mywydau pobl, gan gynnwys eu bywydau eu hunain. Yn

ddiweddarach, ac yn fwyfwy soffistigedig, gall dysgwyr ddechrau adnabod a gwerthuso cydberthnasau rhwng perthyn, ymrwymiad a chyfraniadau at gymdeithas, diwylliant a lles.

Mae a wnelo'r daith hon hefyd â *lle, amser a chydberthnasau*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau dod yn ymwybodol eu bod yn bodoli mewn lle ac amser, a bod hyn yn eu llywio hwy a'r cymunedau o'u cwmpas. Ymhellach ar hyd eu taith ddysgu, gallant archwilio'r rhyngweithio rhwng amrywiaeth o gymunedau a chymdeithasau yn lleol ac yn ehangach, a gallant drafod cyfraniadau hunaniaeth a pherthyn at safbwyntiau crefyddol ac anghrefyddol. Gallant ddechrau adnabod parhad a newid mewn hunaniaeth a pherthyn, a'r ffyrdd y cânt eu profi yn bersonol ac ar y cyd. Yn ddiweddarach, gall dysgwyr archwilio a gwerthuso cydberthnasau a rhyngddibyniaethau rhwng amrywiaeth o grwpiau, cymunedau a chymdeithasau (yn lleol, yn genedlaethol ac yn fyd-eang) a'u heffaith ar fywydau pobl a'r byd naturiol. Gallant ystyried rolau hunaniaeth a pherthyn yn feirniadol er mwyn deall materion cyfoes cyffredin ac ymateb iddynt o safbwyntiau crefyddol ac anghrefyddol.

Taith Ddysgu Enghreifftiol 5: Awdurdod a dylanwad

Mae'r daith ddysgu ar gyfer y lens hon yn seiliedig ar dri datganiad o'r hyn sy'n bwysig yn bennaf: *Mae digwyddiadau a phrofiadau dynol yn gymhleth a chânt eu hamgyffred, eu dehongli a'u cynrychioli mewn gwahanol ffyrdd, Mae cymdeithasau dynol yn gymhleth ac yn amrywiol, ac maen nhw'n cael eu llywio gan weithredoedd a chredoau pobl, ac Mae dinasyddion gwybodus, hunanymwybodol yn mynd i'r afael â'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, ac yn gallu cymryd camau ystyrlon ac egwyddorol*. Gellir archwilio cysylltiadau â datganiadau eraill o'r hyn sy'n bwysig a Meysydd Dysgu a Phrofiad eraill drwy'r lens hon hefyd.

Bydd y disgrifiadau dysgu'n helpu i roi arweiniad manylach ar gynnydd.

Mae a wnelo'r daith hon ag *awdurdodau a dylanwadau*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau sylweddoli bod rhai pobl bwysig yn dylanwadu arnynt, a bod hyn yn effeithio ar y ffordd y maent yn teimlo, yn meddwl ac yn ymddwyn. Ymhellach ar hyd eu taith ddysgu, gallant adnabod ac archwilio gwahanol ffynonellau awdurdod mewn cyd-destunau crefyddol ac anghrefyddol (e.e. arweinwyr, cydberthnasau, testunau, codau ymddygiad, traddodiadau). Gallant ddechrau deall bod ffynonellau awdurdod yn dylanwadu ar fywydau pobl mewn amrywiaeth o ffyrdd. Yn ddiweddarach, wrth i ddealltwriaeth dysgwyr ddatblygu, gallant ddadansoddi a gwerthuso cydberthnasau cymhleth sy'n bodoli ymhlith ffynonellau awdurdod a rhyngddynt (gan gynnwys eu rhai eu hunain). Gallant ddechrau ystyried awdurdod profiad crefyddol ac ysbrydol a chydwybod, yn y gorffennol a'r presennol, a'u heffaith ar bobl, cymdeithas a diwylliant, mewn ffordd feirniadol.

Mae a wnelo'r daith hon hefyd â *phrofiadau a dehongliadau*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau dod yn ymwybodol o ddylanwadau pwysig ym mywydau pobl eraill, a'r ffaith bod eu profiadau'n debyg ac yn wahanol i'w profiadau eu hunain. Ymhellach ar hyd eu taith ddysgu, gallant archwilio'r ffaith y caiff ffynonellau awdurdod eu dehongli mewn ffyrdd gwahanol gan bobl a grwpiau amrywiol, o fewn cyd-destunau crefyddol ac anghrefyddol. Gallant ddechrau adnabod dylanwadau ar ddehongliadau a'r ffaith bod rhai ffynonellau awdurdod yn fwy dylanwadol nag eraill i wahanol bobl, grwpiau a chymdeithasau. Yn ddiweddarach, gall dysgwyr ddefnyddio sawl ffynhonnell awdurdod i werthuso dehongliadau crefyddol ac anghrefyddol o faterion sy'n berthnasol i'r cyflwr dynol, a gallant gyflwyno eu safbwyntiau gwybodus eu hunain. Gallant ystyried yn feirniadol sut a pham y gall profiadau a chysyniadau o awdurdod newid dros amser.

Mae a wnelo'r daith hon hefyd â *dewisiadau a gweithredoedd*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau deall y gall dewisiadau effeithio ar eu gweithredoedd. Gallant ddangos ymwybyddiaeth o ddylanwadau ar eu dewisiadau. Ymhellach ar hyd eu taith ddysgu, gallant ddechrau sylweddoli sut mae pobl a chymunedau'n dibynnu ar ffynonellau awdurdod crefyddol ac anghrefyddol i'w harwain yn eu bywydau a llywio penderfyniadau pwysig. Yn ddiweddarach, wrth i dealltwriaeth dysgwyr ddatblygu, gallant ddefnyddio eu gwybodaeth am amrywiaeth o ffynonellau awdurdod, a'u dealltwriaeth ohonynt, i ymgysylltu'n feirniadol â materion neu ddadleuon moesegol cyfoes, a dylanwadu ar weithredoedd a chanlyniadau posibl (e.e. her, consensws, cymodi).

Taith Ddysgu Enghreifftiol 6: Cyberthnasau a chyfrifoldeb

Mae'r daith ddysgu ar gyfer y lens hon yn seiliedig ar ddau ddatganiad o'r hyn sy'n bwysig yn bennaf: *Mae ein byd naturiol yn amrywiol a deinamig, wedi'i ddylanwadu gan brosesau a gweithredoedd dynol, ac Mae cymdeithasau dynol yn gymhleth ac yn amrywiol, ac maen nhw'n cael eu llywio gan weithredoedd a chredoau pobl*. Gellir archwilio cysylltiadau â datganiadau eraill o'r hyn sy'n bwysig a Meysydd Dysgu a Phrofiad eraill drwy'r lens hon hefyd.

Bydd y disgrifiadau dysgu'n helpu i roi arweiniad manylach ar gynnydd.

Mae a wnelo'r daith hon â'r *ffordd y mae pobl yn byw gyda'i gilydd*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau deall eu bod yn byw mewn nifer o gyberthnasau. Maent yn ymwybodol o'r hyn sy'n eu helpu i fyw gydag eraill. Gallant gynnig barn ar ffyrdd o ddatrys anghytundeb. Ymhellach ar hyd eu taith ddysgu, gallant adnabod a thrafod ffyrdd y caiff pwysigrwydd cyberthnasau (personol, cymdeithasol, amgylcheddol a throsgynnol) ei fynegi ym mywydau pobl, gan gyfeirio at gyd-destunau crefyddol ac anghrefyddol. Yn ddiweddarach, gall dysgwyr ddechrau sylweddoli bod cyberthnasau yn ddynamig ac yn gymhleth. Gallant ystyried dylanwadau a all gyfrannu at gytgord ac anghytgord yn fyd-eang, yn lleol ac yn bersonol (gan gynnwys dylanwadau crefyddol ac anghrefyddol) mewn ffordd feirniadol. Gallant adolygu a gwerthuso heriau sy'n gysylltiedig â chyberthnasau, gan gyfeirio at amrywiaeth o fewnwelediadau a phrofiadau crefyddol ac anghrefyddol.

Mae a wnelo'r daith hon hefyd â *chyfrifoldebau a chydgysylltiad*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau dod yn ymwybodol o gysylltiadau rhwng eu bywydau eu hunain a bywydau pobl eraill, y byd naturiol a phethau byw. Gallant ddangos cyfrifoldeb tuag at eraill drwy weithredoedd syml. Ymhellach ar hyd eu taith ddysgu, gallant adnabod pam a sut mae pobl yn dangos cyfrifoldeb dros bobl ac am leoedd y tu hwnt i'w cyberthnasau personol. Gallant drafod dimensiynau materol ac anfaterol cyberthnasau (gan gynnwys dimensiynau ysbrydol, crefyddol, moesol), a gallant ddechrau adnabod cysylltiadau â thwf bodau dynol a sut y gall pobl fyw gyda'i gilydd yn gyfrifol yn y byd. Yn ddiweddarach, gall dysgwyr ddechrau datblygu gwerthfawrogiad beirniadol o faterion arwyddocaol sy'n effeithio ar gyberthnasau ar lefel fyd-eang a gallant ddychmygu dyfodol posibl. Gallant ymgysylltu'n feirniadol ag amrywiaeth o athroniaethau crefyddol ac anghrefyddol gan archwilio cydgysylltiad mewn bywyd, yn ogystal â natur a dealltwriaeth bodau dynol oddi mewn iddo.

Mae a wnelo'r daith hon hefyd â *lles, hunaniaeth a chynhwysiant*. Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau dod yn ymwybodol o'u profiadau a'u teimladau eu hunain pan fyddant yn cymryd rhan mewn gweithgareddau gydag eraill. Gallant gydnabod bod gan bobl eraill brofiadau a theimladau hefyd, a'u bod yn wahanol ac yn debyg i'w profiadau a'u

teimladau eu hunain. Byddant yn dangos chwilfrydedd am fywydau pobl eraill. Ymhellach ar hyd eu taith ddysgu, gallant archwilio sut y gall gweithredu olygu ymroddiad ac aberth sylweddol (yn y gorffennol a'r presennol) a chael effaith fawr ar fywydau a lles pobl eraill a'r byd ehangach. Gallant ddechrau adnabod cysylltiadau rhwng gweithredoedd a hunaniaeth, gan gynnwys dylanwadau crefyddol ac anghrefyddol. Gallant adnabod annhegwch ac anghydraddoldeb yn eu bywydau personol eu hunain ac mewn cymdeithas ehangach, ac awgrymu heriau priodol. Yn ddiweddarach, gall dysgwyr ystyried yn feirniadol sut bethau yw cydberthnasau iach a beth yw eu cyfraniad at les, gan gyfeirio at amrywiaeth o safbwyntiau crefyddol ac anghrefyddol. Gallant ddechrau deall a gwerthuso cydberthnasau rhwng hunaniaeth bersonol a hunaniaeth berthnasol o fewn grŵp.

Taith Ddysgu Enghreifftiol 7: Taith bywyd

Mae'r daith ddysgu ar gyfer y lens hon yn seiliedig ar ddau ddatganiad o'r hyn sy'n bwysig yn bennaf: *Mae digwyddiadau a phrofiadau dynol yn gymhleth a chânt eu hamgyffred, eu dehongli a'u cynrychioli mewn gwahanol ffyrdd, ac Mae cymdeithasau dynol yn gymhleth ac yn amrywiol ac maen nhw'n cael eu llywio gan weithredoedd a chredoau pobl.* Gellir archwilio cysylltiadau â datganiadau eraill o'r hyn sy'n bwysig a Meysydd Dysgu a Phrofiad eraill drwy'r lens hon hefyd.

Bydd y disgrifiadau dysgu'n helpu i roi arweiniad manylach ar gynnydd.

Mae a wnelo'r daith hon ag *ystyr, pwrpas a dylanwad.* Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau sylweddoli bod gan bobl straeon bywyd personol. Byddant yn dechrau adrodd hanes eu bywydau eu hunain. Ymhellach ar hyd eu taith ddysgu, gallant archwilio amrywiaeth o lwybrau bywyd y mae pobl wedi'u profi, gan gyfeirio at gyd-destunau a dylanwadau crefyddol ac anghrefyddol. Gallant ddechrau adnabod cysylltiadau â chreu ystyr a phwrpas. Yn ddiweddarach, gall dysgwyr ddadansoddi'r cysyniad o alwad yn y gorffennol a'r presennol, a'i ystyried yn feirniadol, o safbwyntiau crefyddol ac anghrefyddol. Gallant archwilio heriau y bydd pobl yn eu hwynebu ar hyd llwybr bywyd a gwerthuso ymatebion crefyddol ac anghrefyddol.

Mae a wnelo'r daith hon hefyd â *chamau a digwyddiadau bywyd.* Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau dod yn ymwybodol eu bod yn tyfu ac yn newid dros amser. Byddant yn profi ac yn cymharu'r ffyrdd y caiff eu twf eu hunain a thwf pobl eraill eu cydnabod a'u dathlu. Gallant ddangos y cysylltiad rhwng eu bywydau ac adegau a thymhorau arbennig. Ymhellach ar hyd eu taith ddysgu, gallant archwilio digwyddiadau arwyddocaol mewn bywyd a defodau newid byd, a gallant drafod eu rolau ym mywydau pobl drwy gyfeirio at fewnwelediadau crefyddol ac anghrefyddol. Yn ddiweddarach, gall dysgwyr ddadansoddi gweithredoedd defodol bodau dynol wrth nodi digwyddiadau arwyddocaol ac amser, a'u trafod yn feirniadol. Gallant ddechrau gwerthuso athroniaethau perthnasol ynghylch amser o safbwyntiau crefyddol ac anghrefyddol a dangos sut y gall y rhain effeithio ar gredoau, arferion a gweithredoedd.

Mae a wnelo'r daith hon hefyd â *theithiau corfforol ac ysbrydol.* Ar gamau cynnar eu taith ddysgu, bydd dysgwyr yn dechrau sylweddoli eu bod yn mynd ar lawer o deithiau gwahanol am resymau amrywiol. Maent yn dangos diddordeb yn nheithiau pobl eraill a gallant weld ym mha ffyrdd y maent yn debyg ac yn wahanol i'w profiadau eu hunain. Maent yn ymwybodol bod gan deithiau nodweddion corfforol yn ogystal â nodweddion anfaterol.

Ymhellach ar hyd eu taith ddysgu, gallant archwilio profiadau pobl o deithiau pwysig o safbwyntiau crefyddol ac anghrefyddol, a gallant nodi rhesymau dros y teithiau hyn. Gallant

ddechrau deall bod teithiau'n gysylltiedig â lle ac amser. Gallant ddychmygu sut beth y gallai taith bwysig fod yn eu bywydau eu hunain. Yn ddiweddarach, gall dysgwyr adnabod a gwerthuso cydberthnasau rhwng teithiau corfforol ac ysbrydol a'u heffeithiau ar fywydau unigolion, cymunedau a chymdeithas ehangach (e.e. hunaniaeth, ffurfiant bodau dynol, amrywiaeth, diwylliant). Gallant ystyried y cydgysylltiad rhwng teithiau, tirweddau a phobl mewn lleoedd ac ar adegau gwahanol, gan gyfeirio at gyd-destunau crefyddol ac anghrefyddol.

Cyfoethogi profiadau dysgwyr o fewn Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg

Pa ddull bynnag a ddefnyddir i gynllunio'r cwricwlwm, bydd angen i ysgolion a lleoliadau sicrhau darpariaeth gyfoethog ar gyfer dysgu o fewn Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg drwy amrywiaeth eang o brofiadau. Mae profiadau dysgu yn agwedd ganolog ar athroniaeth [Fframwaith Cwricwlwm i Gymru](#). Wrth gynllunio eu cwricwlwm, dylai ysgolion a lleoliadau sicrhau y cynigir amrywiaeth o brofiadau i'r dysgwyr sy'n briodol yn ddatblygiadol ac sy'n berthnasol i Grefydd, Gwerthoedd a Moeseg.

Gall y profiadau hyn gynnwys cyfleoedd i wneud y canlynol:

- ymgysylltu â chymunedau lleol crefyddol ac anghrefyddol, mewn ffyrdd y bydd y dysgwyr yn eu mwynhau ac yn eu cofio
- chwarae rôl a chymryd rhan mewn gweithgareddau megis dathliadau neu ddigwyddiadau ail-greu, neu arsylwi arnynt
- ystyried yr hyn sy'n dylanwadu ar bobl wrth iddynt ymateb i gyfyng gyngor moesegol, datrys problemau gwirioneddol a phresennol, neu ystyried digwyddiadau yn y gorffennol
- profi ac ystyried dirgelwch a rhyfeddod y byd naturiol, lleoliadau hanesyddol a safleoedd crefyddol a diwylliannol
- arsylwi a chymryd rhan mewn gweithgareddau diwylliannol sy'n helpu dysgwyr i ddeall profiadau dynol
- archwilio a thrin a thrafod arteffactau a gwrthrychau crefyddol, gan gynnwys testunau cysegredig a thestunau eraill
- ymweld â mannau addoli lleol a lleoedd, tirweddau ac amgylcheddau arbennig eraill, gan gynnwys rhai sydd â dimensiwn crefyddol ac ysbrydol arwyddocaol
- cwrdd â phobl y mae ffydd a chred yn bwysig iddynt, gan gynnwys rhai sydd â chrefydd bob-dydd a bydolygon bob-dydd
- gofyn cwestiynau mawr sy'n ymwneud â phwerau uwch/realiti eithaf, y byd, ystyr a phwrpas bywyd a'u profiadau eu hunain
- trin a thrafod gwahanol fathau o ffynonellau crefyddol ac anghrefyddol e.e. arweinwyr crefyddol, pobl â ffydd a chred, athronwyr, mannau addoli, arteffactau, testunau cysegredig a gweithiau athronyddol.

Hefyd, er mwyn cyfoethogi profiadau dysgwyr o fewn Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg, mae angen i ysgolion a lleoliadau archwilio eu lle yn y gymuned leol a'r gymuned ehangach fel cam pwysig yn y broses o gynllunio eu cwricwlwm. I ategu hyn, gall ysgolion a lleoliadau ymchwilio i'r grwpiau ffydd a chred a gynrychiolir yn lleol a ledled Cymru, yn ogystal â lleoedd a gofodau cysegredig, yn y gorffennol a'r presennol.

Cysylltiadau allweddol â Meysydd eraill

Wrth gynllunio'r cwricwlwm mewn ysgolion a lleoliadau, dylid archwilio cysylltiadau a rhyngddibyniaethau clir rhwng Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg a'r Meysydd Dysgu a Phrofiad eraill fel rhan o gwricwlwm cyfannol. <https://hwb.gov.wales/cwricwlwm-i-gymru/y-dyniaethau/cynllunio-eich-cwricwlwm>. Dylid defnyddio'r cysylltiadau a'r rhyngddibyniaethau hyn wrth drefnu'r cwricwlwm, a dylai ymarferwyr gydweithio'n greadigol er mwyn cefnogi dysgwyr i wireddu pedwar diben y cwricwlwm.

Rhestr wirio i ysgolion a lleoliadau

Gall ysgolion a lleoliadau ddefnyddio'r cwestiynau canlynol wrth gynllunio eu cwricwlwm ar gyfer Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg.

- Ydych chi wedi ystyried sut y bydd Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg yn gweithio orau o fewn Maes y Dyniaethau?
- Ydy'r ffordd rydych yn cynllunio'r cwricwlwm ar gyfer Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg yn helpu i wireddu'r pedwar diben?
- Ydych chi wedi defnyddio'r datganiadau o'r hyn sy'n bwysig ar gyfer y Maes hwn er mwyn eich helpu i gynllunio'r cwricwlwm?
- Ydych chi wedi defnyddio cysyniadau Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg wrth gynllunio'r cwricwlwm?
- Ydych chi wedi ystyried amrywiaeth o lensys y gellir eu defnyddio i edrych ar gysyniadau Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg er mwyn helpu i gynllunio'r cwricwlwm?
- Ydych chi wedi ystyried cynnydd mewn Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg, gan ddefnyddio'r disgrifiadau dysgu ym Maes y Dyniaethau?
- Ydych chi wedi ystyried y 'teithiau dysgu' a ddarparwyd er mwyn eich helpu i ddeall cynnydd mewn perthynas â Chrefydd, Gwerthoedd a Moeseg?
- Ydych chi wedi myfyrio ar deithiau dysgu posibl eich dysgwyr eich hun er mwyn eich helpu i gynllunio'r cwricwlwm ar gyfer Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg?
- Ydych chi wedi cynnwys cyfleoedd i gyfoethogi profiadau dysgwyr o fewn Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg wrth gynllunio'r cwricwlwm?
- Ydych chi wedi gwneud cysylltiadau clir rhwng Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg a'r Meysydd Dysgu a Phrofiad Eraill?
- Ydych chi wedi cynnwys cyfleoedd ar gyfer datblygiad ysbrydol dysgwyr o fewn Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg?
- Ydy eich cwricwlwm ar gyfer Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg yn sicrhau dyfnder, ehangder ac ansawdd dysgu priodol?